

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Martin Kahanec, Alica Petrasová, Július Rusnák, Jurina Rusnáková

**NÁVRHY RIEŠENÍ PRE ZEFEKTÍVNIENIE PRÁCE VEREJNEJ SPRÁVY A SAMOSPRÁVY
VO VZŤAHU K PRÍSTUPNOSTI PREDPRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA DETÍ ZO
SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA**

Dokument bol vytvorený v rámci projektu

"Zefektívnenie verejných politík s dopadom na predprimárne vzdelávanie sociálne znevýhodnených skupín."

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Názov: *Návrhy riešení pre zefektívnenie práce verejnej správy a samosprávy vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia*

© *ThDr. Martin Kahanec, PhD.*
doc. PaedDr. Alica Petrasová, PhD.
PhDr. Július Rusnák
doc. PhDr. Jurina Rusnáková, PhD.

Vydanie *prvé*

Rozsah: *39 strán*

Vydavateľ: *Občianske združenie Tobiáš*

Rok vydania: *2019*

2

Text neprešiel jazykovou ani grafickou úpravou.

Občianske združenie Tobiáš

2019

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 NÁVRHY PRE OBLASŤ RIEŠENIA FINANČNEJ NEDOSTUPNOSTI PREDPRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA	9
1.1 Národná úroveň	9
1.2 Lokálna úroveň – samosprávy	12
2 NÁVRHY PRE OBLASŤ ROZŠIROVANIA KAPACÍT MATERSKÝCH ŠKÔL.....	13
2.1 Národná úroveň	13
2.2 Regionálna úroveň	14
2.3 Lokálna úroveň – samospráva.....	15
2.4 Lokálna úroveň – MŠ	16
3 MATERSKÁ ŠKOLA – SPOLOČNÝ PRIESTOR PRE VŠETKY DETI	17
3.1 Národná úroveň	17
3.2 Lokálna úroveň - samosprávy	20
3.3 Lokálna úroveň – pomáhajúce profesie.....	20
3.4 Lokálna úroveň - MŠ	21
4 ODPORÚČANIA PRE OBLASŤ RIADENIA	22
4.1 Národná úroveň	22
5 NÁVRHY PRE OBLASŤ METODICKEJ A PERSONÁLNEJ PODPORY	23
5.1 Národná úroveň	23
5.2 Národná úroveň - univerzity	24
5.3 Lokálna úroveň – samosprávy a MŠ.....	24
6 NÁVRHY VZDELÁVANIA A STAROSTLIVOSTI V RANOM DETSTVE	25
6.1 Národná úroveň	25
7 PRÍKLADY DOBREJ PRAXE.....	27

7.1 Pracovné stretnutie na ministerstve školstva, mládeže a telovýchovy Českej republiky	29
7.2 Pracovné stretnutie v priestoroch Národného inštitutu pro další vzdělávání.....	35
7.3 Návšteva medzinárodnej česko-anglickej montessori Materskej školy Důhovka.....	36

ÚVOD

Základom pre prezentované odporúčania a návrhy smerujúce k verejnej správe, ale aj ďalším aktérom vstupujúcim do podpory, realizácie a financovania predprimárneho vzdelávania sú výsledky výskumného projektu *Zefektívnenie verejných politík s dopadom na predprimárne vzdelávanie sociálne znevýhodnených skupín*, ktorého realizátorom bolo Občianske združenie Tobiáš. Hlavný cieľ projektu vychádzal z oblasti programového vyhlásenia vlády v časti Školská politika a to: " ...vláda bude venovať osobitnú pozornosť predprimárnemu vzdelávaniu detí v materských školách od troch rokov veku v oblastiach s vysokou mierou nezamestnanosti a v ohrozených a vylúčených komunitách." Cieľom výskumného projektu bolo zmapovanie a analýza cieľov, obsahu a aktivít realizovaných verejných politík vzhľadom k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a návrh optimalizovaných riešení v legislatívnej a praktickej rovine výkonu verejnej správy a samosprávy.

Výskum sa realizoval v období máj 2018 – máj 2019. Metodológia výskumu bola zameraná na kombináciu štúdia a analýzy primárnych zdrojov (vrátane rôznych dokumentov, legislatívnych a štatistických materiálov) s empirickým výskumom (dotazníky, rozhovory) spočívajúcom v získavaní terénnych dát. Terénny výskum bol uskutočnený v piatich lokalitách v Košickom a Prešovskom kraji. Tento prístup umožnil skombinovať makro a mikro úroveň. Na makroúrovni sa zameral na analýzu štátnych a verejných politík - legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení, ktoré súvisia so vzdelávaním a starostlivosťou vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, resp. marginalizovaných rómskych komunít.

Jednotlivé návrhy vždy smerujeme ku konkrétnym aktérom na národnej, regionálnej alebo lokálnej úrovni. Z toho členenia sa vymykajú univerzity, no pre prehľadnosť textu sme sa rozhodli prideliť im národnú úroveň (predovšetkým kvôli tomu, že všetky slovenské univerzity majú celonárodnú pôsobnosť).

Pozornosť si zasluhuje aj regionálna úroveň – vzhľadom k slabým kompetenciám inštitúcií na tejto úrovni (a nedostatkov z toho vyplývajúcich). Regionálnej úrovni sa vo svojich odporúčaní venujeme málo, zameriavame sa predovšetkým na otázku absentujúceho manažmentu predprimárneho vzdelávania v regiónoch.

Všetky odporúčania smerujú k zvýšeniu dostupnosti predprimárneho vzdelávania pre všetky deti s osobitným zreteľom na deti z nízkopríjmových rodín a deti z marginalizovaných rómskych komunití. Odporúčania sú postavené na výskumných zisteniach (publikované v správe *Analýza vstupného monitoringu a hodnotenia cieľov, obsahu a aktivít realizovaných verejných politík vzhľadom k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia*), kopírujú oblasti, ktoré sme identifikovali ako problematické, resp. ako prekážky v dostupnosti.

Ide predovšetkým o nasledovné:

- Finančná nedostupnosť: odporúčania sa týkajú zníženia rizika negatívneho vplyvu ekonomického zázemia rodiny na možnosť dieťaťa navštevovať materskú školu, zamerali sme sa najmä na tzv. skryté náklady
- Oddelené vzdelávanie detí: terénny výskum ukázal, že oddelené vzdelávanie detí z majority a rómskych detí (predovšetkým detí z MRK) je zaužívanou praxou v nezanedbateľnom počte obcí. Najmä v súvislosti s aktuálnou zmenou legislatívy predpokladáme, že v blízkej budúcnosti bude záujem o predprimárne vzdelávanie zo strany rodín žijúcich v marginalizovaných rómskych komunitách stúpať a z vyššie uvedeného plynie obava, že budovanie nových kapacít MŠ bude kopírovať existujúcu prax a najmä v obciach s priestorovo oddelenými rómskymi komunitami budú vznikať segregované "rómske" materské školy.
- Chýbajúce kapacity MŠ: v skúmaných regiónoch kapacity v MŠ chýbajú, no k tejto téme nestačí pristupovať z národnej, ale aj z lokálnej a tiež z regionálnej úrovne. Nie všetky obce majú prehľad o počtoch detí vo vekových kategóriách od 3-5 rokov, často im chýbajú presnejšie informácie o počtoch detí vo väčších marginalizovaných rómskych komunitách (v takom prípade hodnotia kapacity MŠ na základe nepresných údajov, prípadne iba v kontexte potrieb rodín žijúcich mimo rómskeho

osídlenia alebo v kontexte podaných žiadostí o prijatie dieťaťa do materskej školy). Citlivé rozhodnutia o rozšírení kapacít MŠ alebo jej umiestnení, by nemali ostať iba na pleciach zástupcov samosprávy, zároveň je dôležité doplniť efektívne nástroje koordinácie predprimárneho vzdelávania na regionálnu úroveň.

- Oblasť riadenia a spolupráce: ukazuje sa, že na národnej, regionálnej i lokálnej úrovni akútne chýba vzájomná spolupráca a koordinácia, zvlášť medzi jednotlivými aktérmi a poskytovateľmi odborných služieb v rámci dvoch kľúčových rezortov, a to MPSVaR SR a MŠVVaŠ SR. Zástupcovia spomenutých poskytovateľov len výnimočne spoločne koordinujú poskytované služby a v rámci nášho výskumu sme nezaznamenali koordinátora týchto služieb na okresnej a krajskej úrovni.
- Oblasť personálnej podpory: oslovené zástupkyne MŠ by ocenili personálnu podporu v podobe pedagogických asistentov a odborných zamestnancov. Na jednej strane vyjadrili záujem o ďalšie vzdelávanie (napr. vo vzťahu k práci s deťmi z MRK), na strane druhej neuviedli konkrétne témy, ktoré by malo vzdelávanie obsahovať. Vzdelávacie potreby pedagogických a odborných zamestnankýň MŠ si zasluhujú osobitnú pozornosť a ponuka vzdelávania pre MŠ by mala byť tvorená participatívnym spôsobom a vychádzať z potrieb praxe.¹

V poslednej kapitole prezentujeme príklady dobrej praxe zefektívnenia verejných politík s dopadom na predprimárne vzdelávanie sociálne znevýhodnených skupín v Českej republike. Príklady je možné definovať ako účinnejšiu (menej úsilia) a efektívnejšiu (dobré výsledky) cestu k vytýčenému cieľu, založené na opakovateľných postupoch, ktoré sa môžu osvedčiť aj inde a ktoré môže aplikovať väčší počet ľudí. Cieľom príkladov dobrej praxe je podeliť sa o skúsenosti a výsledky a pomôcť ďalším pri hľadaní efektívnych postupov, neustálom zlepšovaní sa, ale aj pri riešení každodenných problémov.

Príklady dobrej praxe vychádzajú z rozhovorov výskumného tímu s pracovníkmi českých štátnych inštitúcií. Zahraničná služobná cesta do Českej

¹ Autorky a autori tejto správy nemajú žiadne skúsenosti s tvorbou legislatívnych návrhov, aj preto nemožno nasledujúce odporúčania považovať za finálne návrhy legislatívnych úprav, ich ambíciou je skôr byť inšpiráciou z hľadiska cieľa.

republiky sa uskutočnila v apríli 2019 za účelom analýzy a porovnania slovenského a českého prostredia fungovania verejných politík vo vzťahu k dostupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo SZP a detí z MRK v oblastiach finančnej, legislatívnej, materiálnej, administratívnej ako aj personálnej.

Výskumný tím

1 NÁVRHY PRE OBLASŤ RIEŠENIA FINANČNEJ NEDOSTUPNOSTI PREDPRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA

Finančná nedostupnosť materskej školy je najsilnejšou alebo jednou z najsilnejších prekážok – na tom sa zhodujú všetci oslovení aktéri výskumu (riaditeľky MŠ, zástupcovia samosprávy, zástupcovia úradov, sociálni pracovníci). Materské školy využívajú rôzne stratégie na to, aby získali predovšetkým deti z rodín, u ktorých sa nepredpokladajú vážnejšie starosti s hradením poplatkov a celkovým financovaním pobytu dieťaťa (napr. uprednostňujú deti zamestnaných rodičov). Faktor ekonomického zázemia rodiny je kľúčový aj pri výbere rómskych detí do etnicky zmiešaných MŠ. Podľa výsledkov nášho dotazníkového prieskumu je materská škola najmenej dostupná pre chudobné rómske deti (takéto deti sa v oslovených materských školách takmer nenachádzajú, s výnimkou materských škôl existujúcich priamo v marginalizovaných rómskych komunitách alebo v obciach s výraznou prevahou rómskeho obyvateľstva). Aj v obciach, ktoré majú veľké rómske komunity, deti z nich v materskej škole nie sú.

9

Sťažnosti na finančnú náročnosť predprimárneho vzdelávania (často na tzv. skryté náklady) zaznievali najsilnejšie aj u rómskych rodičov. Aj relatívne nízke poplatky, napr. ak sú rodičia v hmotnej núdzi, môžu byť pre rodiny v extrémnej chudobe alebo viacdtné rodiny neprekonateľnou prekážkou. Viacerí rodičia nám povedali, že dieťa zo školy „odhlásili“, pretože ju nezvládali platiť.

1.1 Národná úroveň

Zmeniť podmienky súvisiace s dotáciami na výchovu k stravovacím návykom, tak aby boli dostupné všetkým deťom, ktoré ich potrebujú: napr. sledovať celkový príjem rodiny, bez ohľadu na sociálny status rodičov (zamestnaní/nezamestnaní)

Zdôvodnenie: Štát dotuje stravu a školské pomôcky časti detí z chudobných rodín. Štátna podpora výchovy k stravovacím návykom prostredníctvom dotácie na stravu je užitočným nástrojom, no naše zistenia ukazujú, že je tu

nezanedbateľný počet detí, ktoré pomerne prísne podmienky nároku na túto dotáciu nespĺňajú. Podpora je smerovaná k predškólakom a k deťom z rodín oficiálne evidovaných v databáze poberateľov dávok v hmotnej núdzi. Do tejto skupiny nepatria, napr. matky na materskej alebo rodičovskej dovolenke alebo rodiny, v ktorých je aspoň jeden člen zamestnaný, aj keď ich príjem často presahuje kritickú hranicu nároku na dotáciu len o veľmi malú sumu. Formálne podmienky podpory teda nie sú nastavené tak, aby poňali všetky deti, ktoré pomoc potrebujú.

Zistenia naznačujú, že deti z rodín, ktoré sú chudobné, ale nespĺňajú podmienky pre pridelenie štátnej podpory ostávajú na konci radu na materskú školu – školy bez štátnej podpory pre všetky deti si rodičia dovoliť nemôžu a do škôl so štátnou podporou sa dostanú iba v prípade, že už má zabezpečený stanovený podiel detí s nárokom na dotáciu (50%).

Väčšina respondentov považuje aktuálne nastavenie podmienok nároku na uvedenú dotáciu za nespravodlivé. Selektívna podpora výchovy k stravovacím návykom prináša v praxi neželané negatívne dôsledky – napr. v podobe etnizácie materských škôl, ktorá je následkom cieleného výberu detí spĺňajúcich podmienky nároku na dotáciu, ale aj iných (podrobnejšie vo výskumnej správe Analýza vstupného monitoringu...).

Dotácia na úhradu tzv. skrytých nákladov spojených s navštevovaním materskej školy pre deti z nízkopríjmových rodín (školské výlety, ošatenie, obuv, cestovanie)

Zdôvodnenie: Všetci respondenti sa zhodli, že najväčšou prekážkou pre deti z nízkopríjmových rodín je finančná nedostupnosť MŠ. Štátna podpora nezahŕňa tzv. skryté náklady spojené s navštevovaním materskej školy (školské výlety, ošatenie, obuv, cestovanie, „dobrovoľné“ príspevky atď.). Je preto na mieste obava, ako sa s touto situáciou od roku 2021 vysporiadajú nízkopríjmové rodiny s deťmi zahrnutými do skupiny povinnej účasti na predprimárnom vzdelávaní. Zároveň je dôležité povedať, že obce a ani materské školy nemajú žiadne nástroje, ktoré by mohli využiť na podporu takýchto rodín využiť.

Bezplatná výchova a vzdelávanie detí z nízkopříjmových rodín od tretieho roka veku dieťaťa

Zdôvodnenie: Pre mnohé deti môže jeden rok predstavovať príliš krátke časové obdobie na zvládnutie všetkých krokov potrebných pre úspešný vstup do základnej školy (napr.: začleniť sa do kolektívu, osvojiť si sociálne návyky a nadobudnúť všetky zručnosti a vedomosti potrebné na vstup do základnej školy a pod.).

Navýšiť sumu alokovanú na predprimárne vzdelávanie z podielových daní, povinnosť pre samosprávy poskytnúť 100% z tejto sumy materským školám a zavedenie povinnosti konzultácie prerozdelenia tejto sumy do jednotlivých položiek s vedením MŠ

Zdôvodnenie: Podľa aktuálne platnej legislatívy musia obce materským školám poskytnúť min. 88% zo sumy, ktorá im bola podľa stanovených koeficientov pridelená na predprimárne vzdelávanie. Existujú obce, ktoré sa tejto hranice „držia“ a obce, ktorá materským školám poskytnú celých 100% z pridelenej sumy, prípadne ju navýšia z vlastného rozpočtu. Obec pridelenú sumu zároveň rozpočtuje (určuje výšku financií na konkrétne položky), často bez konzultácie s MŠ.

11

Zriadiť Fond pre podporu predprimárneho vzdelávania detí z nízkopříjmových rodín

Zdôvodnenie: V inšpirácii Českou republikou navrhujeme vytvoriť finančný fond, ktorý bude schopný flexibilne (časovo aj obsahovo) reagovať na lokálne potreby obcí a materských škôl a z ktorého budú môcť na základe jednoduchej žiadosti získať finančnú podporu. Podľa skúseností z ČR je takýto fond dobrým nástrojom na riešenie špecifických situácií (problémov) nedostupnosti predprimárneho vzdelávania pre deti z nízkopříjmových rodín.

1.2 Lokálna úroveň – samosprávy

Vytvoriť finančnú rezervu/fond na podporu predprimárneho vzdelávania v obci – dotovať z neho školské výlety pre všetky deti v MŠ

Zdôvodnenie: Z hľadiska rozpočtu obce nepôjde o vysoké sumy, no pridaná hodnota podpory pre všetky deti je nespochybniteľná, okrem iného má potenciál eliminovať znevýhodnenie detí z nízkopríjmových rodín v podobe neúčasti na školských výletoch a tiež znížiť napätie, ktorého pôvodom môže byť selektívna podpora detí.

2 NÁVRHY PRE OBLASŤ ROZŠIROVANIA KAPACÍT MATERSKÝCH ŠKÔL

Problém chýbajúcich kapacít materských škôl nie je žiadnym prekvapením, o absencii dostatočného počtu miest ako o jednom z hlavných dôvodov nízkej miery zaškolenosti detí vo vybraných regiónoch sa diskutuje. Výskum, ktorý je základom pre formuláciu našich odporúčaní skôr zaujímalo, ako sa o chýbajúcich kapacitách (najmä vo vzťahu k deťom z nízkopríjmových rodín a rodín žijúcich v MRK) diskutuje na regionálnej a lokálnej úrovni. Za dôležité považujeme: v materských školách (oslovovali sme predovšetkým vedenie škôl) sú kapacity MŠ hodnotené najmä v kontexte podaných prihlášok; zástupcovia samospráv posudzujú kapacity vo vzťahu k novoprijatej legislatíve (či bude v materskej škole dostatok miest pre deti s povinnou účasťou na predprimárnom vzdelávaní) a tiež vo vzťahu k potrebám obyvateľstva mimo segregovanej komunity. Skôr výnimočne sa v obciach, ktoré sme navštívili (18) pracuje s vekovými analýzami detí od 3-5 rokov, viac sme sa stretli s odhadmi založenými na osobnom poznaní lokality.

Rozsah výskumnej vzorky z rozhovorov nám nedovoľuje zovšeobecňovať, no za dôležité zistenie považujeme, že kapacity MŠ časť respondentov hodnotí bez ohľadu na deti z MRK, predprimárne vzdelávanie týchto detí považuje za samostatnú tému. Dostupná podpora rozširovania kapacít MŠ a zmena legislatívy na veľkú časť oslovených samospráv pôsobí mobilizačne, takže správy o plánoch na výstavbu nových alebo rozširovanie existujúcich škôl sú pozitívne.

13

2.1 Národná úroveň

Zabezpečiť finančné prostriedky na dobudovanie kapacít MŠ, ale aj na ich technické úpravy podľa dostupných analýz

Zdôvodnenie: Podľa aktuálnej analýzy Inštitútu vzdelávacej politiky nebudú prostriedky alokované v aktuálnych výzvach dostačujúce. Tiež časť materských škôl potrebuje investíciu skôr do rekonštrukcie s aktuálnym počtom miest.

Dôsledne sledovať dostupnosť MŠ v okresoch a lokalitách SR a zabezpečiť manažment dostupnosti predprimárneho vzdelávania

Zdôvodnenie: Rozhodovanie o investovaní do rozširovania kapacít MŠ zo strany samosprávy je do istej miery politickým rozhodnutím miestneho zastupiteľstva. Ak sú postoje obyvateľov obce k obyvateľom MRK skôr odmietavé a potreba zvýšenia počtu miest v MŠ je najmä vo vzťahu k deťom z rómskej komunity, potom je riziko, že samospráva bude prihliadať na názory majoritného obyvateľstva a nezabezpečí dostatočné priestorové kapacity v MŠ pre všetky deti.

2.2 Regionálna úroveň

Pripravovať podrobných analýzy dostupnosti predprimárneho vzdelávania v obciach a mestách

Zdôvodnenie: Potreba vychádzať pri manažovaní kapacít predprimárneho vzdelávania z vekových analýz detskej populácie v príslušnom veku je zrejmá. Aj v okresoch s najvyšším počtom odmietnutých žiadostí o prijatie do MŠ sú potreby rozširovania ich kapacít v jednotlivých obciach a mestách rôzne, zároveň platí, že údaje o počtoch odmietnutých žiadostí nemusia prinášať reálny obraz o dostupnosti predprimárneho vzdelávania (napr. často v našom výskume zaznievalo, že rómski rodičia z marginalizovaných komunít si žiadosti nepodávajú, aj keď o prijatie dieťaťa do MŠ záujem majú).

2.3 Lokálna úroveň – samospráva

Vypracovať (alebo využiť existujúce) vekové analýzy detí od 3 do 6 rokov a na ich základe hodnotiť kapacity MŠ a projektovať ich rozširovanie

Zdôvodnenie: Podľa našich zistení sa v obciach veľmi nepracuje s vekovými analýzami detí, kapacity v materských školách sú hodnotené odhadom alebo na základe podaných prihlášok, čo môže byť zavádzajúce najmä v prípade obcí s veľkými marginalizovanými komunitami.

Pripraviť sa na legislatívnu zmenu tak, aby MŠ bola dostupná pre všetky deti v obci od 3 rokov veku. Brať na zreteľ deti v marginalizovaných rómskych komunitách

Zdôvodnenie: Dobrou správou je, že nová legislatíva pôsobí na časť samospráv mobilizačne a téma dostupnosti predprimárneho vzdelávania sa dostáva do diskusií zastupiteľstiev aj tam, kde bola doteraz vnímaná len ako okrajová (neplatí to pre všetky nami navštívené obce, v niektorých sa k problému s kapacitami materských škôl stavajú naďalej skôr pasívne). V nami zrealizovaných rozhovoroch sa zástupcovia obcí a miest orientovali najmä na deti vo veku 5 rokov a deklarovali, že v nadchádzajúcom období sa budú zaoberať najmä zvyšovaním počtu miest v MŠ vo vzťahu k týmto deťom. Osobitnou skupinou sú deti vo väčších marginalizovaných rómskych komunitách – navštívili sme aj také obce, v ktorých nie je v MŠ ani jedno dieťa z MRK, často s argumentáciou založenou na nedostatku miest v školách. Situácia je komplikovanejšia, materská škola je pre tieto deti nedostupná z viacerých dôvodov, ktorým sa venujeme v ostatných častiach dokumentu, no bez primeranej kapacity predprimárneho vzdelávania nebudú účinné žiadne iné opatrenia zamerané na preklenovanie prekážok chudobných rómskych detí na ceste k dobrému vzdelaniu.

2.4 Lokálna úroveň – MŠ

Pracovať s vekovými analýzami detí v obci. Chápať úlohy MŠ aj vo vzťahu k aktivizácii samosprávy a rodičov, ktorí prihlášku do MŠ nepodali

Zdôvodnenie: Materské školy chápu svoje úlohy len vo vzťahu k deťom, ktoré sú v ich starostlivosti a kapacity hodnotia v kontexte podaných prihlášok (čo v mnohých lokalitách nekopíruje reálne potreby). Vzhľadom k našim zisteniam by bolo vhodné, ak by MŠ pôsobili aktivizačne jednak smerom k rodičom detí v príslušnom veku, ktorí si žiadosť do MŠ nepodali (a na to potrebujú poznať vekové analýzy detskej populácie v obci) a tiež smerom k samospráve (rozširovanie kapacít).

3 MATERSKÁ ŠKOLA – SPOLOČNÝ PRIESTOR PRE VŠETKY DETI

Zistenia zo všetkých častí výskumu poukazujú na viacero problémov spojených s organizovaním predprimárneho vzdelávania – jedným z nich je oddelené vzdelávanie detí podľa ich etnicity alebo sociálneho zázemia (v samostatných triedach, pavilónoch, poschodiach, školách). Rozdeľovanie detí môže byť výsledkom cieleného konania alebo aj dôsledkom vplyvu viacerých faktorov (demografický vývoj v obci, finančná nedostupnosť MŠ pre deti z nízkopríjmových rodín, atď.). V časti obcí je argumentované nutnosťou priestorovej dostupnosti MŠ – ak ide o segregované rómskej komunity, v časti jazykovou bariérou rómskych detí, no najčastejšie sme sa stretli so situáciou, keď sa nad oddelením vzdelávaním samosprávy alebo zástupcovia MŠ príliš nezamýšľajú ako nad problémom, skôr kopírujú zaužívané stratégie.

Na základe nášho výskumu sa nedá presne určiť, do akej miery je prax oddeľovania a vylučovania rómskych detí z predprimárneho vzdelávania prítomná v skúmaných krajoch, no naše zistenia by mali byť dostatočne silným upozornením pre všetkých kompetentných k tomu, aby svoju pozornosť sústredili aj na túto dôležitú tému. S ohľadom na prijatie zákona o povinnej dochádzke pre 5 ročné deti, je obava z rozširovania segregácie v materských školách opodstatnená.

17

3.1 Národná úroveň

Zadefinovať princípy inkluzívneho vzdelávania v štátnych dokumentoch a zabezpečiť ich zavádzanie v pedagogickej praxi

Zdôvodnenie: Napriek akceptovaným záväzkom voči EÚ, formálne školské politiky poriadne nepoznajú termíny „inklúzia“ a „inkluzívne vzdelávanie“ a ani jeho obsah a význam. Aj napriek kurikulárnej reforme a proklamovanej snahe zo strany štátu, sa Slovenská republika zaraďuje medzi krajiny, ktoré vyčleňujú zo vzdelávacieho prúdu vysoké percento detí. Komplexné poňatie inklúzie vo vzdelávaní kladie náročné požiadavky na samotných tvorcov vzdelávacej politiky ohľadom zmeny rámca, štandardov a noriem vzdelávacej sústavy. Hoci je úloha

pedagogických zamestnancov v procese inkluzívneho vzdelávania kľúčová, zodpovednosť nemôže byť ponechaná len na nich. Dôležitú úlohu pri zmenách vzdelávacieho systému zohrávajú štátne inštitúcie. Takáto snaha nutne znamená zmenu postojov a spôsobu fungovania kľúčových inštitúcií a preto vzdelávaciu politiku stavia pred náročnú a dlhodobú výzvu. Zavedenie princípov inklúzie znamená, že formovanie vedomostnej spoločnosti sa začne brať vážne.

Pripraviť podmienky, ktoré umožnia samosprávam efektívne riešenie segregácie v predprimárnom vzdelávaní detí z MRK

- *Dôsledne sledovať podmienky priestorovej inklúzie v súvislosti s budovaním nových kapacít materských škôl;*
- *Prijať konkrétne opatrenia postupnej desegregácie detí z MRK v systéme vzdelávania.*

Zdôvodnenie: Ide o komplikovanú a citlivú tému, ktorá môže byť pre predstaviteľov moci na lokálnej úrovni problematická, aj preto by presadzovanie inklúzie a stratégií desegregácie nemali ostať iba na ich pleciach, zároveň by im nemala byť „vnucovaná“ bez rešpektu k lokálnym podmienkam. Tiež k prekonávaniu niektorých prekážok brániacich spoločnému vzdelávaniu všetkých detí potrebujú samosprávy efektívne nástroje (napr. na riešenie ekonomických bariér majú samosprávy veľmi málo možností).

Zabezpečiť finančné prostriedky a všetky potrebné podmienky (vrátane legislatívneho ukotvenia) na to, aby materinský jazyk rómskych detí nebol prekážkou v ich vzdelávaní

- *Systémovo zabezpečiť dostupnosť asistenta ovládajúceho rómsky jazyk;*
- *Riešiť problém (ne)zhody materinského jazyka a vyučovacieho jazyka v MŠ u časti rómskych detí;*
- *Zabezpečiť dostupnosť vzdelávania rómskeho jazyka pre pedagogických zamestnancov MŠ.*

Zdôvodnenie: S jazykovou bariérou niektorých rómskych detí súvisí schopnosť MŠ ponúknuť týmto deťom odborný personál so znalosťou rómskeho jazyka. Potreba asistenta ovládajúceho zvyky a jazyk komunity bola na prvom mieste v potrebách deklarovaných riaditeľkami MŠ v našom dotazníkovom prieskume. Hneď za ňou sa umiestnila potreba pomoci so spoluprácou s rómskymi rodičmi. Aj rodičia, ktorí takú skúsenosť majú, pedagogických asistentov pochádzajúcich z rómskej komunity oceňujú (poznajú detí, každodennú realitu, ovládajú rómsky jazyk). Ak deti bez znalosti slovenského jazyka prichádzajú do školy, v ktorej im nikto nerozumie a oni nerozumejú nikomu, potom sa prirodzene ich pocit ohrozenia a odlúčenia zvyšuje. Po vzore z Českej republiky navrhujeme, aby bola vytvorená pozícia asistenta materskej školy. Ten by musel pochádzať z komunity z ktorej prichádzajú deti do MŠ, poznanie jazyka detí by muselo byť neodpušiteľnou podmienkou výberu.

3.2 Lokálna úroveň - samosprávy

- *Prijať a realizovať opatrenia smerujúce k eliminácii segregácie vo vzdelávaní vždy v kontexte lokálnych podmienok;*
- *V súvislosti s budovaním nových kapacít MŠ dbať na spoločné vzdelávanie všetkých detí;*
- *Vypracovať a realizovať lokálne stratégie postupnej desegregácie v školách (MŠ, ZŠ).*

Zdôvodnenie: Výsledky nášho výskumu ukazujú že spoločné vzdelávanie všetkých detí nie je v mnohých lokalitách ani diskutované. Podmienky v obciach a mestách sú rôznorodé, preto nemožno prijať jedno riešenie platné pre všetky, rovnako nie je možné zjednotiť očakávaný výsledok (napr. v obciach s prevahou rómskeho obyvateľstva ťažko očakávať etnicky zmiešané školy).

3.3 Lokálna úroveň – pomáhajúce profesie

20

- *Silnejšie sa angažovať aj v oblasti predprimárneho vzdelávania a jeho dostupnosti pre deti z nízkopríjmových rodín a rómske deti z marginalizovaných komunít. Stanoviť si konkrétne ciele v medziach kompetencií vlastnej profesie a pracovnej pozície;*
- *Scitlivovať rodičov k spoločnému vzdelávaniu všetkých detí: napr. vytváraním priestoru na spoznávanie sa rodičov mimo MŠ;*
- *Poskytovať rodičom z MRK informácie o možnostiach súvisiacich s predprimárnym vzdelávaním (možnosti podpory, atď.) a v prípade potreby im asistovať pri administratívnych úkonoch spojených s prihlasovaním dieťaťa do MŠ;*
- *Byť oporou rodičom, najmä v obdobiach, keď deti poľavujú v dochádzke, pomáhať im s riešením prevádzkových problémov.*

Zdôvodnenie: Sociálni pracovníci a zamestnanci MŠ majú skúsenosť, že dlhodobá podpora rodičov je účinná v udržaní dobrej dochádzky detí (motivácia, podpora pri riešení problémov), ale vyžaduje si personálne kapacity, ktoré materské školy nemajú. V niekoľkých obciach prevzali túto úlohu na svoje plecia terénni sociálni pracovníci, no ide skôr o ojedinelé príklady.

3.4 Lokálna úroveň - MŠ

- *Dbať na spoločné vzdelávanie všetkých detí, ktoré navštevujú MŠ (nerozdeľovať deti do tried podľa ich etnicity);*
- *Pracovať na scitlivovaní rodičov z majority k prijatiu spoločného vzdelávania s rómskymi deťmi;*
- *Prehodnotiť kritéria výberu detí do MŠ v prípade, že vylučujú časť detí z možnosti predprimárneho vzdelávania (napr. kritérium "zamestnanosti" rodiča);*
- *Aktívne oslovovať rodičov detí vo veku od 3-5 rokov z MRK, ktorí nemajú skúsenosť s prihlasovaním dieťaťa do MŠ;*
- *Prispôbiť sa potrebám detí z MRK – napr. prítomnosťou zamestnanca ovládajúceho materinský jazyk týchto detí.*

21

Zdôvodnenie: Ako sme už uviedli, ide o citlivú a komplikovanú tému, do ktorej je potrebné vtiahnuť všetkých aktérov (vrátane rodičov z majority). Niekoľko sociálnych pracovníkov nám referovalo o dobrých skúsenostiach z obcí, v ktorých pracujú – keď spájanie detí do etnicky zmiešaných tried presadilo vedenie MŠ v spolupráci s vedením obce a táto stratégia bola akceptovaná všetkými rodičmi. Išlo však skôr o výnimočné skúsenosti, väčšie zastúpenie v našich fokusových skupinách mali pracovníci, ktorí prístup MŠ k vzdelávaniu detí z MRK hodnotili kriticky, napr. ako nespravodlivý (rómske deti sú do zmiešaných tried prísne vyberané alebo úplne odmietané), segregačný.

4 ODPORÚČANIA PRE OBLASŤ RIADENIA

Vo výskume sa ukázalo, že na všetkých úrovniach absentuje spolupráca medzi dvoma kľúčovými rezortmi – Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny a Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu. Spolupráca relevantných aktérov na lokálnej úrovni (napr. pomáhajúce profesie, samospráva, škola) je závislá od ochoty jednotlivcov zastupujúcich týchto aktérov, nie je systematicky podporovaná. Na regionálnej úrovni absentuje „stredná“ úroveň riadenia predprimárneho vzdelávania.

4.1 Národná úroveň

Regionálna úroveň riadenia predprimárneho vzdelávania

Zdôvodnenie: Dôležitým zistením je, že na regionálnej úrovni (okresná, ale aj krajská) absentuje subjekt s kompetenciami k riadeniu predprimárneho vzdelávania (napr. riadenie vo vzťahu k dostupnosti MŠ alebo eliminácii segregácie, atď.), väčšina súvisiacich kompetencií je na obciach. Oslovené riaditeľky materských škôl jasne pomenovali absenciu metodickú a personálnu pomoc, okrem toho aj technicko-hospodársku a organizačno-právnu.

22

Podpora spolupráce všetkých relevantných aktérov naprieč rezortmi

Zdôvodnenie: Zvlášť vo vzťahu k najviac ohrozeným skupinám obyvateľov je spolupráca medzi poskytovateľmi odborných služieb naprieč rezortmi nevyhnutným predpokladom zabezpečenia ich dostupnosti, kvality a primeranosti.

5 NÁVRHY PRE OBLASŤ METODICKEJ A PERSONÁLNEJ PODPORY

Aj v prípade správneho nastavenia všetkých systémových opatrení, bude kvalita vzdelávania a tiež inklúzie v materských školách v rukách ich pedagogických a odborných zamestnancov. Preto je vzdelávanie a metodická podpora nevyhnutnou podmienkou požadovaných zmien. Riaditeľky oslovené výskumom deklarovali potrebu zamestnanca ovládajúceho rómsky jazyk, tiež oceňovali možnosť bezplatného vzdelávania sa v rámci národných projektov.

5.1 Národná úroveň

V rámci systému kontinuálneho vzdelávania vytvárať pre pedagogických a odborných zamestnancov MŠ spoločné vzdelávacie programy, ale aj programy zamerané na elimináciu predsudkov, rómsku kultúru, jazyk, históriu, inkluzívnu pedagogiku a interkultúrnú komunikáciu

Zdôvodnenie: Zložité javy reality nemožno úspešne sledovať z pozície jednotlivých izolovaných vedných odborov, preto sa čoraz viac presadzuje syntetizujúci prístup. Sledovanie javu z rôznych uhlov pohľadu zodpovedá jeho mnohorozmernosti. Tím okolo dieťaťa je nadrezortný model multidisciplinarity. Spoločné vzdelávanie detí s rozdielnym kultúrnym pozadím vedie k potrebe zapodievať sa otázkami kultúrnej diverzity a efektívnou komunikáciou ľudí pochádzajúcich z rôznych kultúr.

Vytvoriť pozíciu asistenta materskej školy

Zdôvodnenie: V časti Materská škola – spoločný priestor pre všetky deti.

5.2 Národná úroveň – univerzity

Obohatiť študijné programy predškolskej a elementárnej pedagogiky o témy týkajúce sa histórie a kultúry Rómov, rómskeho jazyka, inkluzívnej pedagogiky, interkultúrnej komunikácie s cieľom pripraviť ich na prácu s etnicky rôznorodými detskými kolektívami a scitlivovať pre prácu s rómskymi deťmi z chudobného a sociálne vylúčeného prostredia

Zdôvodnenie: Ako v bode 5.2.1

5.3 Lokálna úroveň – samosprávy a MŠ

Zabezpečiť prítomnosť asistenta materskej školy ovládajúceho rómsky jazyk vo všetkých MŠ, ktoré navštevujú rómske deti s materinským jazykom rómskym

Zdôvodnenie: v časti Materská škola – spoločný priestor pre všetky deti.

6 NÁVRHY VZDELÁVANIA A STAROSTLIVOSTI V RANOM DETSTVE

6.1 Národná úroveň

- *Definovať a vytvoriť komplexný systém "vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve" (VSRD) v súlade s medzinárodnými štandardami;*
- *Zladiť cieľové skupiny VSRD v rámci jednotlivých rezortov;*
- *Akceptovať medzinárodnú definíciu VSRD a aplikovať ju do príslušnej slovenskej legislatívy;*
- *Identifikovať v systéme tých poskytovateľov, ktorý spĺňajú základné kritériá poskytovateľov služieb VSRD;*
- *Postupne budovať systém služieb pre všetky cieľové skupiny podľa medzinárodných štandardov.*

Zdôvodnenie: Na základe analýz predložených v tejto správe musíme konštatovať, že momentálne štát v podstate nie je schopný zabezpečiť dostupnosť odborných služieb všetkým deťom vo veku od narodenia po moment nástupu na povinnú školskú dochádzku (a zvlášť vo veku od narodenia do troch rokov) a ich rodinám, ktoré by takéto služby potrebovali. Pri tomto konštatovaní sa neobmedzujeme len na materské školy a ich kapacity. Ide aj o ďalšie odborné služby, ktoré sú vnímané ako nenahraditeľné a dôležité pre optimálny vývin, zvlášť najviac ohrozených detí v populácii.

Najviac ohrozenými skupinami obyvateľstva môžeme v najširšom slova význame vnímať deti a ich rodiny s rizikom znevýhodnenia. Podľa Európskej komisie² patria do tejto skupiny deti a ich rodiny žijúce v chudobe; deti so znevýhodnením (najmä mentálnym, ale v širšom ponímaní zdravotným); deti migranti, resp. žiadatelia o azyl; deti ohrozené zanedbávaním a zneužívaním; deti z prostredia, kde sa hovorí iným ako jazykom majority; a explicitne sú uvedené aj rómske deti. Z tohto pre nás vyplýva dôležitá skutočnosť, a síce, že deti s rizikovým vývinom, resp. deti s rizikom znevýhodnenia je skupina detí definovaná širšie, ako je tomu v našich národných a to koncepčných, ale aj

²Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care, 2014.

záväzných normách a dokumentoch. Problém spočíva aj v tom, že cieľová skupina, teda potenciálni oprávnení prijímatelia služieb v systéme VSRD je definovaná odlišne v rezorte školstva a v rezorte sociálnych vecí. Na národnej úrovni odporúčame zjednotiť a definovať ohrozené skupiny obyvateľov s ohľadom na uvedené skutočnosti. Kategória „sociálne znevýhodnené / znevýhodňujúce prostredie“ sa v tejto súvislosti javí ako jedna z kľúčových.

Samotný pojem „vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve“ (VSRD) nemá ustálenú definíciu a v našom kontexte sa stretávame aj s viac menej synonymami (napr. raná starostlivosť, včasná starostlivosť, či včasná intervencia a pod.). Systém VSRD je však na medzinárodnej úrovni definovaný omnoho širšie a komplexnejšie, ako je tomu v kontexte slovenskej reality. Zahŕňa: *„...všetky opatrenia zabezpečujúce vzdelávanie a starostlivosť o deti bez ohľadu na nastavenie, financovanie, otváracie hodiny alebo obsah programu.“* (OECD 2001, s. 7; OECD 2017, s. 171) a to od narodenia po začiatok povinnej školskej dochádzky. V súlade s definíciou vzdelávania v ranom detstve podľa medzinárodnej štandardnej klasifikácie vzdelávania³ základnou charakteristikou pre programy na tejto úrovni je, že „sú zvyčajne navrhnuté s holistickým prístupom k podpore skorého kognitívneho, fyzického, sociálneho a emocionálneho vývoja detí“ (tamtiež).

Služby poskytované pod gesciou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, najmä odborné služby poskytované materskými školami a školskými zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie spĺňajú túto základnú charakteristiku, problémom sa javí nízka miera využívania služieb týchto zariadení rodinami s deťmi do troch rokov a zvlášť rodinami s deťmi do troch rokov z najviac ohrozených skupín obyvateľov (zvlášť marginalizovaných rómskych komunít).

³International standard classification of education , ISCED 2011.

7 PRÍKLADY DOBREJ PRAXE

Slovensko a Česká republika sú spojené dlhým obdobím spoločnej koexistencie, čím dochádzalo k vytváraniu a upevňovaniu vzájomných vzťahov a rovnakých, resp. podobných tradícií a hodnôt vo väčšine sfér. Desaťročia bol vzdelávací systém rovnaký, po roku 1992 podobný. Posledné roky však Česká republika veľmi aktívne a radikálne zaujala postoj k inkluzívnemu vzdelávaniu detí s rôznym znevýhodneným (aj detí z málo podnetného prostredia) a prijala množstvo legislatívnych opatrení pre realizáciu inkluzívneho vzdelávania aj v materských školách. Ďalším radikálnym krokom je od roku 2017 povinné predprimárne vzdelávanie od 5 rokov veku detí. Uvedené zmeny majú strategický dopad na štátne a verejné financovanie a administrovanie predprimárneho vzdelávania a vzdelávania vôbec, ďalej na personálne a odborné zabezpečenie tohto vzdelávania ale aj na zaťaženie rodín najmä zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR v nadväznosti na schválenú novelu školského zákona a prioritné úlohy v roku 2015 systematicky a intenzívne zavádza inkluzívne vzdelávanie, čím nastoľuje rovný prístup k vzdelávaniu všetkých žiakov v rámci Českej republiky. Cieľom procesu je nastavenie pozitívnych podmienok pre vzdelávanie všetkých žiakov tak, aby pri zabezpečení adekvátnych podporných opatrení, nevyhnutných pre zaistenie vzdelávacích potrieb každého žiaka, bolo možné vzdelávanie uskutočňovať prednostne v hlavnom vzdelávacom prúde (Akčný plán inkluzívneho vzdelávania na obdobie 2016 –2018, s. 1).

Akčný plán inkluzívneho vzdelávania na obdobie rokov 2016 –2018 pri svojom spracovaní vychádza z priorít stanovených v Stratégii vzdelávacej politiky ČR do roku 2020 a podrobnejšie definovaných opatrení v Dlhodobom zámere vzdelávania a rozvoja vzdelávacej sústavy ČR na obdobie 2015 –2020. V stratégii, aj vo vzdelávacej politike Českej republiky do roku 2020 sú definované prioritné témy: nastavenie podmienok rovnakých príležitostí vo vzdelávaní pre všetkých, diagnostické nástroje – činnosť a úlohy školských poradenských zariadení, supervízne mechanizmy v oblasti inkluzívneho vzdelávania, evidencie a

štatistiky žiakov vzdelávaných v inkluzívnom prostredí, inklúzia v predškolskom vzdelávaní a znižovanie predčasných odchodov zo vzdelávania (tamtiež, s. 1-2).

Štruktúra akčného plánu má 3 časti. Časť A sa týka prioritných úloh MŠMT. Je venovaná záväzným úlohám MŠMT voči Európskej komisii. Časť B zahŕňa inkluzívny a kvalitný vzdelávací systém. Štruktúra akčného plánu je v časti B rozložená do piatich strategických ciest, ktoré vedú k naplneniu vízie inkluzívneho a kvalitného vzdelávacieho systému. Medzi strategické cesty patrí: čím skôr, tým lepšie, inkluzívne vzdelávanie je prínosom pre všetkých, vysoko kvalifikovaní odborníci, podporné systémy a mechanizmy financovania a spoľahlivé dáta. Časť C zo školy do práce obsahuje súbor opatrení a aktivít, ktoré vedú k lepšiemu prístupu k zamestnaniu a k celoživotnému učeniu u cieľovej skupiny absolventov škôl ohrozených na trhu práce (tamtiež, s. 3).

Realizácia Akčného plánu inkluzívneho vzdelávania 2016 –2018 je rozdelená do troch ročných etáp. Vyhodnotenie etáp bude prebiehať v júli daného roku a paralelne bude pripravovaný plán ďalšej etapy. Vyhodnotenie plánu uplynulej etapy a schválenie nasledujúcej etapy na realizáciu bude prebiehať do konca augusta. Na konci sa vypracuje správa o priebežnom vyhodnotení plnenia a v prípade potreby budú navrhnuté jeho aktualizácie. V roku 2018 bude spracovaná správa o vyhodnotení plnenia celého Akčného plánu inkluzívneho vzdelávania. Cieľom Akčného plánu inkluzívneho vzdelávania na obdobie 2016 – 2018 je pripraviť a podporiť všetky zložky systému tak, aby od 1. septembra 2016 bolo možné začať realizovať zmeny, ktoré priniesla novela zákona č. 561/2004 Zb., o predškolskom, základnom, strednom, vyššom odbornom a inom vzdelávaní. Väčšina kľúčových zmien so špeciálnymi vzdelávacími potrebami je účinná od 1. septembra 2016 (tamtiež, s. 3-7).

Pod vedením Úradu vlády (Agentúry pre sociálne začleňovanie) budú vytvárané, zavádzané do praxe a vyhodnocované vzdelávacie časti Strategických plánov sociálneho začlenenia. Tie budú zostavené na minimálne 70 územiach s identifikovanou uzavretou miestne vzdelávacou sústavou, pričom sa jedná o územie, na ktorých sa nachádzajú sociálne vylúčené lokality, resp. tu preukázateľne žijú a navštevujú spolužiaci so sociálnym znevýhodnením. Do prípravy, realizácie, implementácie a evaluácie strategických plánov sa zapoja zriaďovatelia, riaditelia a pracovníci škôl a školských zariadení, rodičia a

verejnosť, neštátne neziskové organizácie, poradenská zariadenia, poskytovatelia sociálnych služieb a ďalší aktéri miestnej komunity.

Na podporu inkluzívneho vzdelávania vznikne v rámci lokálnej spolupráce spoločná stratégia pre riešenie kapacít škôl a školských zariadení s ohľadom na vzdelávanie detí a žiakov so SZP, a to s ohľadom na predpokladaný demografický a sociálno-ekonomický vývoj. Pre podporu detí a žiakov s odlišným materinským jazykom bude pre úspešné zvládanie školskej dochádzky aj ďalej podporovaná výučba českého jazyka vhodnou metodikou výučby, pripravený podporný e-learningový program, podporený informačný a poradenský systém školám a školským zariadeniam v jednotlivých krajoch a vytvorený diagnostický nástroj pre zisťovanie jazykovej úrovne žiakov s odlišným materinským jazykom.

V dňoch 15. – 17. apríla 2019 sa členovia projektového tímu zúčastnili zahraničnej pracovnej cesty v Českej republike, za účelom porovnania prostredia fungovania verejných politík vo vzťahu k dostupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo SZP a detí z MRK v oblastiach finančnej, legislatívnej, materiálnej, administratívnej ako aj personálnej.

7.1 Pracovné stretnutie na ministerstve školstva, mládeže a telovýchovy Českej republiky

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, Malá strana, 11800, Karmelitská 529/15 (záznam z rozhovoru, 16. apríla 2019: Mgr. Et mgr. Jaroslava Vatalová, oddělení předškolního a speciálního vzdělávání)

Povinné predprimárne vzdelávanie:

- Zákon č. 561/2004 Zb. O sústave základných a stredných, vyšším odbornom a inom vzdelávania (školský zákon) v znení neskorších predpisov.
- Vyhláška č.14 / 2005 Zb., O predškolskom vzdelávaní v znení neskorších predpisov.

- V predškolskom vzdelávaní, teda v dochádzke detí do MŠ, dochádza v roku 2017 k podstatným zmenám. Od 1. septembra je pre deti od 5 rokov dochádzka do MŠ povinná. Každý rodič je povinný prihlásiť od septembra svoje predškolské dieťa do MŠ. Ak rodič svoje dieťa do MŠ neprihlási, porušuje zákon a hrozí mu priestupkové konanie.
- Zákonný zástupca dieťaťa je povinný prihlásiť dieťa na zápis predškolského vzdelávania v kalendárnom roku, v ktorom začína povinnosť predškolského vzdelávania dieťaťa. Dieťa, pre ktoré je predškolské vzdelávanie povinné, sa vzdeláva v materskej škole zriadenej obcou alebo zväzkom obcí so sídlom v školskom obvode, v ktorom má dieťa trvalý pobyt, v prípade cudzinca miesto pobytu, ak zákonný zástupca nezvolí pre dieťa inou materskú školu alebo iný spôsob povinného predškolského vzdelávania. Ak je dieťa prijaté do inej ako spádovej materskej školy, oznámi riaditeľ tejto školy túto skutočnosť bez zbytočného odkladu riaditeľovi spádovej materskej školy.
- Ak MŠ v spádovej oblasti nemá dostatočnú kapacitu, musí obec, kde má dieťa trvalý pobyt, povinnosť zaistiť mu miesto v inej MŠ.

„Pokud rodič své dítě do MŠ nepřihlásí, porušuje zákon a hrozí mu přestupkové řízení. Předškolní vzdělávání - předškolní dětí a dětí s odklady školní docházky v MŠ. Docházka dítěte je povinná každý den, kromě školních prázdnin, v rozmezí nejméně 4 hodin denně tedy od 8:00 – 12:00 hodin. Rodič je povinen písemně omlouvat nepřítomnost svého dítěte (pravidla ve školním řádu MŠ) - např. i pozdní příchody. V případě, že dítě nebude docházet do MŠ, bude kontaktováno pracoviště OSPODu (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) a bude zahájeno správní řízení. Rodiče za tyto děti nebudou hradit „školné“. Možnost individuálního vzdělávání předškolních dětí a dětí s odkladem školní docházky – tzn., že dítě nemusí docházet do MŠ a rodiče s ním pracují doma dle doporučení MŠ.“ (Mgr. et Mgr. Jaroslava Vatalová, oddělení předškolního a speciálního vzdělávání).

- Možnosť individuálneho vzdelávania detí predprimárneho vzdelávania a detí s odkladom školskej dochádzky – to znamená, že dieťa nemusí dochádzať do MŠ a rodičia s ním pracujú doma podľa odporúčania MŠ.

Stačí, ak pri individuálnom vzdelávaní rodič zapíše svoje dieťa do MŠ a písomne oznámi MŠ, že má záujem svoje dieťa vzdelávať doma.

- Podmienky pre uvoľňovanie detí zo vzdelávania a ospravedlňovanie ich neúčasti vo vzdelávaní stanovuje školský poriadok. Riaditeľ materskej školy je oprávnený požadovať doloženie dôvodov neprítomnosti dieťaťa; zákonný zástupca je povinný doložiť dôvody neprítomnosti dieťaťa najneskôr do 3 dní odo dňa výzvy.
- Popri vzdelávaní v materskej škole školský zákon umožňuje tri ďalšie spôsoby plnenia
- povinného predškolského vzdelávania - individuálne vzdelávanie, vzdelávanie v prípravnej triede (prípravnom stupni základnej školy špeciálne) a v zahraničnej škole. Ak sa zákonný zástupca rozhodne pre niektorú z alternatívnych foriem plnenia povinného predškolského vzdelávania, musí to oznámiť materskej škole, do ktorej je jeho dieťa zapísané, najneskôr tri mesiace pred začiatkom školského roka, v ktorom sa má dieťa začať povinne vzdelávať (tzn. do konca mája).
- Neprihlásiť dieťa k povinnému predškolskému vzdelávaniu zákon neumožňuje.

Nedostatky:

- Nemajú dosah na deti, ktoré sú v zahraničí. Rodičia týchto detí nemajú oznamovaciu povinnosť voči spádovej MŠ.
- Odporúčajú, aby individuálne vzdelávanie nebolo len na písomnom vyjadrení rodiča.
- Nedostatočná spolupráca s orgánom sociálne-právnej ochrany detí.
- O tom, že prípravné triedy nie sú dostačujúce alternatívou materským školám svedčí aj výskum *Vzdelanostná dráhy a vzdelanostný šance rómskych žiačok a žiakov základných škôl v okolí vylúčených rómskych lokalít*, v rámci ktorého bol porovnávaný dlhodobý efekt prípravy v MŠ a v prípravnej triede na to, či dieťa vydrží v pôvodnej triede na škole hlavného vzdelávacieho prúdu.

Asistent pedagóga v MŠ

- Asistent pedagóga je **zamestnancom príslušnej materskej školy** a pôsobí v triede, v ktorej sa vzdelávajú deti so špeciálnymi vzdelávacími potrebami (t. j. deti so zdravotným postihnutím, zdravotným znevýhodnením alebo sociálnym znevýhodnením).

Školský asistent v MŠ

- Dňa 16. októbra 2015 schválil Riadiaci výbor pre inklúziu Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy výslednú podobu výkladu pracovnej pozície školského asistenta pre potreby využitia danej pozície v Operačnom programe Výskum, vývoj a vzdelávanie.
- Profesia školského asistenta existuje zatiaľ len pre potreby projektov financovaných z prostriedkov Európskej únie.
- Po úspešnom overení profesie v projekte Novej školy koncept školských asistentov prevzalo ministerstvo školstva, ktoré vykonalo čiastkové zmeny (podľa pôvodného zámeru sa malo jednať o pedagogických pracovníkov) a od roku 2015 zakomponovalo pozíciu školských asistentov do novo vyhlasovaných projektových výziev, vrátane výzvy na tzv. šablóny (zjednodušené projekty pre materské a základné školy).
- Profesia školského asistenta nie je definovaná legislatívne (nie je pomenovaná v zákonoch ani vo vyhláškach), riadi sa ale podľa projektových výziev ministerstva školstva.
- Najmä ide o dokumenty:
 - Prehľad šablón a ich vecný výklad.
 - Operačný program Výskum, vývoj a vzdelávanie, programové obdobie 2014 - 2020.
- Podľa týchto dokumentov je profesia školského asistenta zriaďované za účelom podpory detí a žiakov ohrozených školským neúspechom (najmä v dôsledku nedostatočnej podpory vzdelávania zo strany rodiny, dlhodobého zlého prospechu, nízkej motivácie alebo disciplinárnych priestupkov) a detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.
- Zamestnávateľom školského asistenta môže byť materská alebo základná škola. Menej často môže byť zamestnávateľom i nezisková organizácia - v

takom prípade ide ale o projekt spolupráce neziskové organizácie s MŠ alebo ZŠ a školské asistent aj tu pôsobia v prostredí týchto partnerských škôl.

- Pre odlíšenie od asistentov pedagóga je dôležité zdôrazniť, že školské asistenti nie sú pedagogickí pracovníci - majú teda menšiu nárok na dovolenku (len 4 - 5 týždňov ročne), nemajú nárok na študijné voľno a v rámci vzdelávania nepatria do režimu DVPP (ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov).
- Pracovnú zmluvu uzatvára a náplň práce školského asistenta určuje riaditeľ školy. Riaditeľ školy tiež stanovuje pedagogického pracovníka, ktorý bude so školským asistentom - nepedagogickým pracovníkom spolupracovať a mať nad ním odborný dohľad.
- Školským asistentom môže byť napríklad aj uchádzač, ktorý má "len" ukončené základné vzdelanie (alebo je vyučený) a doplní si vzdelanie v kurze štúdium pre asistentov pedagóga.
- Na pozícii školského asistenta môže byť zamestnaná aj osoba s kvalifikáciou pedagogického pracovníka podľa zákona o pedagogických pracovníkoch, ak obe strany súhlasia s tým, že bude zamestnaný na pozícii nepedagogického pracovníka a venovať sa bude iba vybraným činnostiam.
- Školský asistent poskytuje základnú nepedagogickú podporu priamo v rodine pri spolupráci s rodičmi, sprostredkováva komunikáciu s komunitou, rodinou a školou spočívajúce napr.: v aktivitách vedúcich k zaisteniu pravidelnej dochádzky detí, porozumenie rodinnému prostrediu a zabezpečenie prenosu informácií medzi materskou školou a rodinou, poskytuje priamu nepedagogickú podporu detí v predškolskom vzdelávaní spočívajúce napr. v nácviku jednoduchých činností pri príchode a pobyte v škole alebo školskom zariadení, alebo pri akciách školy alebo školského zariadenia, pomôcť pri obliekaní, poskytuje podporu pedagógovi pri administratívne a organizačné činnosti pedagóga vo vyučovaní i mimo vyučovania.
- Ide o dočasné financovanie na dobu definovanú v projekte a nezakladá nárok do budúcnosti na financovanie týchto osôb.

Výzva pre projekt

- Bližšie preskúmať prínos školského pedagóga pre slovenské prostredie. Ukazujú sa možnosti pre prácu v teréne a sprostredkovateľa spolupráce MŠ s rodinou dieťaťa zo SZP a marginalizovaných rómskych komunít.

Pestúnka "chůva" (personálna podpora MŠ)

- Podmienkou výkonu činnosti pestúanky je povinnosť spĺňať minimálne kvalifikačné požiadavky v súlade s kvalifikáciou pozície Pestúnka pre deti do začatia povinnej školskej dochádzky, alebo Pestúnka pre detské kútiky podľa Národnej sústavy kvalifikácia, alebo min. stredoškolské vzdelanie v oblasti pedagogiky, zdravotníctva, sociálnej starostlivosti.
- V šablóne I / 1.5. Opatrovateľka - personálna podpora MŠ je napísané, že pracovníčky uchádzajúci sa o túto pozíciu musí spĺňať minimálne požiadavky na vzdelanie a odbornosť podľa Národnej sústavy kvalifikácia (NSK) alebo sa uzná vzdelanie v oblasti pedagogiky, zdravotníctvo alebo sociálnej starostlivosti. Pri dokladovaní výstupov sa predkladá doklad o dosiahnutom vzdelaní alebo doklad o absolvovaní rekvalifikačného kurzu pre pozíciu opatrovateľka podľa NSK. Kurz podľa NSK je zakončený skúškou u autorizovanej osoby alebo inštitúcie.

34

Školský psychológ a školský špeciálny pedagóg v MŠ

- Pre MŠ môžu špeciálni pedagógovia i školskí psychológovia skvalitniť prácu spojenú s prípravou žiakov na školskú dochádzku, môžu viac podporiť deti, v ktorých rodinách chýba možnosť sprostredkovania vzdelávania.

Prehliadaný stredný manažment

Aktuálnou je problematika chýbajúcej úrovne stredného manažmentu v obidvoch krajinách.

7.2 Pracovné stretnutie v priestoroch Národného inštitutu pro další vzdělávání

Senovážné náměstí 872/25, Praha (záznam z rozhovoru, 17. apríla 2019: PaedDr. Eva Vincejová, PhD., vedúca oddelenia vzdelávania a podpory)

Národní institut pro další vzdělávání (NIDV) je priamo riadená organizácia Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy s celoštátnou garanciou ďalšieho vzdelávania a profesijného rozvoja pedagogických pracovníkov škôl a školských zariadení vrátane školských zariadení pre záujmové vzdelávanie. Niekoľkoročná tradícia a skúsenosti v oblasti vzdelávania a rozsiahla sieť metodikov, odborných garantov aj externých spolupracovníkov umožňuje kvalitné a celoplošnú realizáciu úloh vyplývajúcich zo štátnych priorit aj rezortných projektov ministerstva školstva.

Pre cieľové skupiny zabezpečuje komplexnú ponuku vzdelávacích a konzultačných služieb, metodickú a odbornú podporu a zároveň dokážeme operatívne reagovať na aktuálne i špecifické potreby a požiadavky škôl a pedagógov v jednotlivých krajoch Českej republiky. Garantuje tiež systémovú starostlivosť o nadané či mimoriadne nadané deti a mládež a cielenú podporu pedagógov pre prácu so špecifickými skupinami žiakov. Významnou súčasťou činnosti inštitúcie je tiež realizácia projektov spolufinancovaných z Európskeho sociálneho fondu, prostredníctvom ktorých NIDV overuje a zavádza inovatívne prvky v systéme školstva a celoplošne podporuje pedagogických pracovníkov pri zvyšovaní ich odborných i profesijných kompetencií.

Národní institut pro další vzdělávání je zodpovedný za kvalitu svojich vzdelávacích systémov a podporuje politiku profesionálneho rozvoja učiteľov v celom kariérnom kontinuu učiteľov – od prípravného vzdelávania, cez adaptačný proces a ďalší profesionálny rozvoj. Cieľom inštitúcie je zatriktívniť učiteľskú profesiu na ľahšie získavanie ľudí pre túto profesiu, ich udržanie a mobilitu. Celý systém podpory profesionálneho rozvoja učiteľov vyžaduje kvalitný základ a

efektívnu podporu v kontinuálnom vzdelávaní vo forme formálnych i neformálnych vzdelávacích príležitostí, ktoré zodpovedajú potrebám škôl, učiteľov a spoločnosti.

V závere pracovného stretnutia Dr. Vincejová, PhD. prezentovala Katalog akreditovaných vzdelávacích programů NIDV predprimárneho vzdelávania pre ŠABLONY I. pre školský rok 2018/19:

- Osobnostně sociální rozvoj předškolních pedagogů MŠ v rozsahu 40 hodin.
- Osobnostně sociální rozvoj předškolních pedagogů MŠ v rozsahu 16 hodin.
- Vzdelávání pedagogických pracovníků MŠ –DVPP v rozsahu 16 hodin (čitateľská pregramotnosť, matematická pregramotnosť, inklúzia).
- Specifika práce pedagoga s dvouletými dětmi v MŠ.
- Prevence logopedických vad a problémů komunikačních schopností u dětí v MŠ.
- Individualizace vzdělávání v MŠ.

7.3 Návšteva medzinárodnej česko-anglickej montessori Materskej školy Dúhovka

36

Praha, Malá strana (15. apríla 2019, opis činnosti materskej školy)

Montessori pedagogika je rozsiahla a svetovo uznávaná metodická sústava pedagogiky. Zahŕňa v sebe nielen filozofiu rozvoja dieťaťa, ale hlavne konkrétne praktické postupy s množstvom pomôcok. Vznikla na základe pozorovania fyziologického vývoja ľudského mozgu v ranom veku. Východiskom je ponúknuť deťom intelektuálne podnety správnou formou v správnom čase (v konkrétnej senzitivnej fáze vývoja). Vo veku 2 až 2,5 roka nastáva optimálne obdobie na rozvoj tvorivého a intelektuálneho potenciálu dieťaťa. Vtedy je najvhodnejšie, aby dieťa začalo pracovať v pripravenom Montessori prostredí v materskej škole. Deti v ňom môžu zdokonalovať svoje praktické zručnosti a získavať ucelené informácie o okolitom svete. Už v predškolskom veku začínajú spontánne písať, čítať a počítať. Cieľom Montessori pedagogiky je podporovať už

v materskej škole prirodzenú túžbu detí učiť sa a vytvárať si pozitívny vzťah k ľuďom, k okolitému prostrediu ale aj k sebe samému.

Medzinárodná česko-anglická montessori Materská škola Dúhovka ponúka výchovný a vzdelávací program pre deti vo veku od 1,5 do 6 rokov. Materská školy Dúhovka je členom AMS (American Montessori Society) a je súčasťou uceleného česko-anglického montessori vzdelávacieho systému Dúhovka pre deti a mládež od 1,5 roka do 19 rokov. Materská škola Dúhovka - Cihelná využíva moderného zázemia v samotnom centre Prahy 1.

Najznámejším krédom Marie Montessori bol výrok jedného z detí „*Pomôž mi, aby som to dokázal spraviť sám.*“ Aj táto materská škola vychádza z tohto princípu. Zamestnanci MŠ si osvojili myšlienky Marie Montessori, ktorá upozorňovala na fakt, že dokážeme objavovať mnoho pokladov v moriach, zemi, či ostatnej prírode, ale zabúdame na poklady, ktoré v sebe skrýva dieťa, ktoré vstúpilo do tohto sveta, aby obnovilo ľudstvo. Priestranné a moderne vybavené triedy sú navrhnuté tak, aby prostredie čo najviac podporovalo prirodzený a hravý rozvoj dieťaťa. MŠ ponúka bohatý výber montessori pomôcok a výučbových materiálov. V triedach sa deťom spoločne venujú anglicky i česky hovoriaci pedagógovia. Deti sa tak s cudzím jazykom stretávajú a osvojujú si ho v reálnych a prirodzených situáciách.

V MŠ Dúhovka sa vytvára prostredie, ktoré podporuje prirodzenú zvedavosť dieťaťa a pomáha plne rozvinúť jeho potenciál. Rodičia si môžu vyberať z ponuky programov: dopoludňajšie (3 alebo 5 dní), celodenné (3 alebo 5 dní) a all Inclusive. V cene školného je zahrnutá logopédia a poradenské služby psychologického centra. MŠ ponúka možnosť zľavy zo školného na súrodencia.

Materská škola Dúhovka ponúka exkluzívne a moderné zázemie vybavené najlepšimi výchovno-vzdelávacími montessori pomôckami a materiálmi, ktoré prepájajú telo a myseľ a pomáhajú deťom učiť sa prostredníctvom úplne nenútenej činnosti. Pri výučbe, v ktorej prevláda učenie cez procesy pozorovania, manipulácie s pomôckami, individuálnej i skupinovej práce, sú zapájané všetky zmysly. Dieťa vstrebáva informácie vlastným tempom a bez tlaku. Dostatočný počet montessori pedagógov na počet detí v triedach umožňuje individuálne a láskavú starostlivosť s rešpektom k rozvoju jedinečnej individuality, osobnej sily a sebadisciplíny každého dieťaťa. Jedno dopoludnia v týždni navyše sa obohacuje

program detí o športové aktivity v TJ Sokol, v rámci ktorého sa zameriava na rozvoj športovej všestrannosti detí. MŠ ponúka široký výber krúžkov v českom a anglickom jazyku - športovo zamerané (napríklad joga, judo, lezenie) a ďalej tvorivé, umelecké krúžky ako napríklad keramika, dráma, flauta alebo hudba a tanec.

Dúhovka deťom ponúka stravovanie v súlade so zásadami zdravej výživy a hygienickými normami pre deti predškolského veku. Na výber je vždy mäsové či vegetariánske menu. Ponúka pestrú skladbu obedov a desiat, ktoré sú pripravované z čerstvých surovín od farmárov či z bio produkcie. MŠ zapája do vzájomnej spolupráce i rodičov, lebo vychádzajú z presvedčenia, že až pri aktívnom kontakte s rodičmi je možná nielen lepšia spätná väzba, ale aj možnosť zdieľať spoločné vízie. Pozývajú rodičov na spoločné záhradné slávnosti, oslavy, mimoškolské aktivity a vzdelávacie semináre. K väčšej interaktivite s rodičmi napomáha tiež novo spustená webová aplikácia Moja zóna, v ktorej možno okrem iného nazrieť do informačného systému, zdieľať informácie o tom, čo sa deje v triede a MŠ a tiež si prezerať fotografie z akcií.

Materská škola ponúka aj ucelený vzdelávací program pre bábätká a batolátá od 4 mesiacov do 3 rokov veku, vytvorený na základe dlhoročných vedeckých výskumov o celostnom vývoji dieťaťa v ranom období života. Cieľom programu je aktivovať a naladiť všetky mozgové bunky pre ich optimálnu činnosť a vytvoriť pevná neurónové spojenia, ktorá sa stávajú základom mozgové a pohybové obratnosti dieťaťa. Základom PlayWisely® programu je sada špeciálnych výučbových kariet, ktoré sú variáciou obrázkov, zvukov, slov, čísel, farieb, veľkostí a tvarov. V spojení s metódou orientácie v smeroch tvoria ojedinelý balík aktivít prinášajúcich dieťaťu radosť z pohybu, poznávania a učenia sa.

Počas letných prázdnin MŠ organizuje česko-anglický prímestský tábor s prvkami montessori pedagogiky pre deti vo veku od 3 do 8 rokov, ktorý sa každoročne koná v krásnej a pokojnej lokalite pražskej Hanspaulky v Prahe 6. Deťom je ponúkaný bohatý program pod vedením skúsených lektorov a učiteľov (viac na: <http://www.montessori-skolky.cz/duhovka-mala-strana>).

Názov: *Návrhy riešení pre zefektívnenie práce verejnej správy a samosprávy vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia*

Autori: *ThDr. Martin Kahanec, PhD.*
doc. PaedDr. Alica Petrasová, PhD.
PhDr. Július Rusnák
doc. PhDr. Jurina Rusnáková, PhD.

Vydanie *prvé*

Rozsah: *39 strán*

39

Vydavateľ: *Občianske združenie Tobiáš*

Rok vydania: *2019*

TOBIÁŠ
Občianske združenie

